

**ПРАВОВА ОБІЗНАНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ СТОСОВНО ДОГОВОРУ
ДАРУВАННЯ В УКРАЇНІ**

Коваленко Інна Анатоліївна

к.ю.н., доцент

Гудзенко Богдан Олегович

студент

Київський національний
університет технологій та дизайну
м. Київ, Україна

Вступ. В Україні сьогодні активно розвиваються приватноправові відносини, і в цьому процесі особливої ваги набуває чітке правове врегулювання договорів, які забезпечують стабільність цивільного обігу. Серед таких правочинів важливе місце посідає договір дарування – форма безоплатної передачі майна, що ґрунтується на вільному волевиявленні сторін. Як правило, його укладають між родичами чи близькими людьми, коли потрібно впорядкувати майнові питання без грошових розрахунків. Водночас практика свідчить, що цей, здавалося б, простий договір часто породжує проблеми: порушення форми, непорозуміння між сторонами, а подекуди – судові спори щодо дійсності правочину. Усе це вимагає глибшого осмислення самої природи договору дарування, узагальнення практики його застосування та пошуку реальних шляхів вдосконалення правового регулювання у цій сфері.

Ключові слова: договір дарування; безоплатність, правочин, форма;, нікчемність, Верховний Суд.

Метою роботи є всебічне дослідження правової природи договору дарування, визначення його сутності, характерних рис, форми укладення та правових наслідків. Проведення аналізу застосування цього правочину в побутових і родинних відносинах. Крім того, виконано претичне опитування, яке дало змогу оцінити рівень обізнаності громадян України щодо

особливостей договору дарування.

Договір дарування передбачає безоплатний перехід майна від однієї особи до іншої і є поширеним у приватноправових відносинах. Найчастіше його застосовують у сімейному колі або між знайомими. Водночас збільшення кількості спорів щодо форми та дійсності таких договорів, зокрема у частині удаваних правочинів, свідчить про потребу глибшого вивчення чинної нормативної бази та практики її застосування [1; 3, с. 6–7; 10].

У науковій літературі дослідники звертають увагу на дуалістичну природу договору дарування – реальний або консенсуальний, а також на його основну ознаку – безоплатність [2, с. 134–136; 4, с. 303–304]. Значна частина наукових праць присвячена визначенню критеріїв, які дають змогу відмежувати удаване дарування від інших видів правочинів. До них відносять наявність зустрічного надання, рух грошових коштів і поведінку сторін після укладення договору [2, с. 137–139; 6, с. 20–22].

Питання фіктивності та фраздаторності правочинів у контексті дарування розглядають публікації, які акцентують ризики зловживань і механізми захисту прав кредиторів [5, с. 12–16; 7, с. 4–6].

У ст. 717 Цивільного кодексу України, дарувальник хоче або зобов'язується передати у майбутньому обдаровуваному майно безоплатно [1]. Як основні ознаки цього правочину це безоплатність, майновий характер предмета, добровільність, а також односторонній обов'язок дарувальника, що виникає за взаємної згоди сторін [2, с. 135; 6, с. 19]. За правовою доктриною розрізняють два типи договору це консенсуальний (який містить лише обіцянку дарування) і реальний (який вважається укладеним у момент фактичної передачі речі) [1; 4, с. 303].

Форма укладення завжди залежить від предмета договору. Якщо йдеться про змчайні побутові речі, для цього достатньо усної форми. Для нерухомого майна, навпаки, потрібно діяти за законом і це письмова форма, яка нотаріально засвідчена щодо державної реєстрації права власності [1; 9]. Такі процедури при даруванні нерухомості підтверджують офіційні роз'яснення органів

юстиції [8; 9].

Судова практика часто порушує питання відмежування справжнього дарування від удаваного правочину, що використовується для приховання купівлі-продажу чи уникнення відповідальності. Є основні критерії оцінки і наявність зустрічного надання, наприклад, рух коштів, економічна мета правочину та подальша поведінка сторін [2, с. 137–139; 6, с. 21–22; 5, с. 14–16].

При узагальненні Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду содна побачити типові порушення, а саме, відсутність згоди співвласника або подружжя, часто недотримання письмової форми, і також порушення режиму спільної сумісної власності [3, с. 6–7; 10, с. 23–24]. Які можуть бкти підстави для розірвання договору дарування згідно (ст. 727 ЦК) [11].

Доцільно перевіряти титул дарувальника, з практичної точки зору, оформляти у вигляді письмової форми і нотаріального посвідчення при передачі нерухомого майна, також фіксувати волевиявлення сторін і уникати положень, які передбачають зустрічні зобов'язання обдаровуваного. Також, коли відбувається укладення таких договорів варто орієнтуватися на актуальні огляди судової практики, оприлюднені КЦС ВС [3; 10–11].

При проведені перевірки практичної обізнаності громадян було використано анкетне опитування. 18 респондентів віком від 18 до 60 років у ньому взяли участь, серед яких 55,6 % жінок і 44,4 % чоловіків. Респонденти відповідали на запитання щодо знання сутності договору дарування, розуміння його безоплатного характеру, джерел інформації, вимог до форми й нотаріального посвідчення, а також щодо власного досвіду чи намірів укладати такі договори. Аналіз опитування показав, що лише 50 % респондентів раніше чули про договір дарування, тоді як інші 50 % дізналися про нього під час анкетування. Виходячи з цього опитування, можна зробити висновок, що це свідчить про низький рівень правової обізнаності населення стосовно даного виду правочину.

Рівень обізнаності громадян про договір дарування

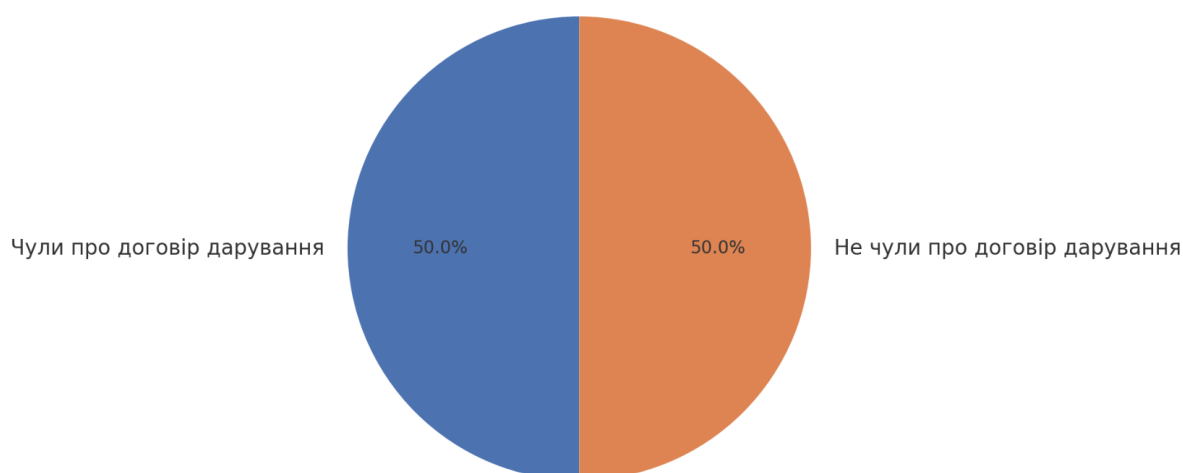

Рис. 1. Рівень обізнаності громадян про договір дарування (у %)

Висновок

Договір дарування посідає важливе місце в системі приватного права, адже ґрунтується на принципах добровільності, безоплатності та взаємної довіри між сторонами. Дотримання встановленої законом форми та нотаріального посвідчення є ключовою умовою його дійсності та правової визначеності. Проведене опитування показало, що більшість громадян мають обмежене уявлення про правову природу дарування, його наслідки та вимоги до оформлення. Це свідчить про потребу активнішої правопросвітницької діяльності, популяризації основ цивільного законодавства та формування більшої правової свідомості населення.

Поєднання теоретичного аналізу з практичними результатами дослідження дає підстави стверджувати, що підвищення рівня правової обізнаності громадян сприятиме зменшенню кількості порушень при укладенні договорів дарування та зміцненню довіри між учасниками цивільного обігу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV (гл. 55, ст. 717–727). Офіційний вебсайт ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/435-15> (дата звернення: 30.10.2025).

2. Лаговська Н.В., Романенкова А.Ю. Удаваний договір дарування як порушення права переважної купівлі частки у спільній частковій власності. Ірпінський юридичний часопис. 2024. № 4(17). С. 134–141. DOI: [https://doi.org/10.33244/2617-4154-4\(17\)-2024-134-141](https://doi.org/10.33244/2617-4154-4(17)-2024-134-141).
3. Огляд судової практики КЦС Верховного Суду щодо спорів про дарування. 06.09.2022. 56 с. URL: https://supreme.court.gov.ua/.../2022_09_06_Oglyad_KCS_daruv.pdf (дата звернення: 30.10.2025).
4. Панченко С.С. Особливості визначення строку одномоментних договорів (на прикладі реального договору дарування). Аналітично-порівняльне правознавство. 2025. № 3(ч.1). С. 303–304. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2025/06/47.pdf>
5. Гофельд Г.С. Відмежування фраздаторного правочину від фіктивного (контекст приватноправових зловживань). Науковий вісник УжНУ. Серія «Право». 2025. № 90 (ч. 1). С. 150–160. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/01/15-1.pdf>
6. Давидова І.В., Білошкурський М.М. Договір дарування як спосіб уникнути покарання за корупційні злочини. Часопис цивілістики. 2023. Вип. 50. С. 18–23. DOI: <https://doi.org/10.32782/chc.v050.2023.3>
7. Оспорювання договору дарування: огляд судової практики. Національна асоціація адвокатів України (УНААУ). 2021. 8 с. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/a765a923d4e751ca9de4_file.pdf
8. Мін'юст роз'яснює: що потрібно знати про договір дарування. 16.06.2025. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/miniust-roziasniuie-shcho-potribno-znaty-pro-dohovir-daruvannia>
9. Центральне міжрегіональне управління Мін'юсту. Особливості укладання договору дарування. 04.10.2024. URL: <https://centraljust.gov.ua/news/info/osoblivosti-ukladannya-dogovoru-daruvannya>
10. Огляд судової практики КЦС ВС за I півріччя 2025 р. (питання фраздаторності дарування). 2025. URL: https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/ogliady/Oglyad_KCS_I_pivr_2025.pdf

11. Підстави розірвання договору дарування та позовна давність. Центр з надання БВПД. 12.06.2018. URL: <https://legalaid.gov.ua/novyny/pidstavu-rozirvannya-dogovoru-daruvannya-ta-pozovna-davnist-shho-zastosovuyetsya-dovymog-pro-rozirvannya-dogovoru-daruvannya/>